UDK 904(398)

U POTRAZI ZA "SUNČENIM GRADOM", PRIJESTOLNICOM JAPODA?

BORIS OLUJIĆ

Ubikacija Metula, japodske prijestolnice, još je uvijek jedan od neriješenih problema japodske povijesti. Ovim tekstom pokušavam nastaviti raspravu o ovom problemu, ali i postaviti ponešto drugačiju perspektivu u njegovu rješavanju. Tekst je rezultat analize literarnih vrela i terenskih topografskih istraživanja.

Kulturno, materijalno i duhovno naslijeđe Japoda, čvrsto je upisano u prostor, koji je obitavala ova etnička zajednica, tijekom prvog tisućljeća prije Krista.[1] Ona još uvijek predstavlja neiscrpno nadahnuće novim istraživanjima i traganju za odgovorima, na još uvijek neodgovorena pitanja. U ovom bih se tekstu pozabavio jednim od takvih, otvorenih mjesta japodske povijesti. Radi se o spomenu japodske prijestolnice Metula u antičkim literarnim izvorima.[2]

Ime ovog japodskog naselja nalazimo jedino kod antičkih pisaca Apijana, Diona Kasija i Strabona (**App. Illyr. 19-21; Cass. Dio 21, 49, 35; Strab. 4, 6, 10; 7, 5, 2**).

Apijan navodi da je Metul bio i *tôn Iapódôn kefalē*, dakle prijestolnica Japoda (glavni "grad", glava) (**App. Illyr. 19**). Dion za Metul upotrebljava samo formulaciju najveće naselje (**Cass. Dio, 21, 49, 35**). Strabon spominje Metul kada nabraja japodska naselja, u istom obliku kao Apijan i Dion Kasije (**Strab. 4, 6, 10; 7, 5, 2**). Japodska zajednica (pleme?), kojoj je Metul bio središte, u izvorima je nazvana *Metûloi* (**App. Illyr. 19-21**).

Pripovijest o opsadi Metula, dio je iscrpnog Apijanova izlaganja o Oktavijanovu pohodu na Ilirik 35. do 33. godine prije Krista (Wilkes 1969: 46-77; Zaninović 1986: 59-67; Šašel Kos 1999: 255-264; Olujić 2000: 59-64; Olujić 2003: 27-47).

1) Naravno, unatoč literarnim vrelima i arheološkim istraživanjima, vrlo je teško definirati granice teritorija prapovijesnih etničkih zajednica. One su se stalno mijenjale u intezivnoj interakciji sa susjedima.

2) Hrvatsko bi pisanje i čitanje ovog imena trebalo biti Metul, a ne latinski nominativ, *Metulum*.

Apijanovo djelo o rimskoj povijesti jedan je od najvažnijih i najiscrpnijih povijesnih izvora za poznavanje Oktavijanovih vojnih akcija u Iliriku, od 35. do 33. godine prije Krista, u sklopu kojih su poraženi i pokoreni Japodi. U pisanju ovog dijela svoje povijesti, grčki se povjesničar, rođen krajem 1. stoljeća poslije Krista u Aleksandriji, oslanjao gotovo isključivo na izgubljene Oktavijanove memoare (Viereck 1905; Viereck, Roos 1962; White 1982-1990 (I-IV); Combes-Dounous, Torrens 1994; Usher, 1997: 244-246). Središnje je mjesto Apijanova pripovijedanja o pohodu 35. godine prije Krista, svakako vrlo detaljan opis Oktavijanove opsade Metula, za koji kaže da je *kephalē tōn Iapódōn*, dakle glavni grad Japoda **(App. Illyr. 19)**. Ovaj opis ujedno predstavlja i dramatičan vrhunac njegove pripovijesti o Oktavijanovom ratu s Japodima. Mišljenja sam da on predstavlja i jedno od kvalitetnijih mjesta u opsežnom djelu ovog savjesnog kompilatora. Apijanu dugujemo doista mnoštvo dragocjenih podataka o ratovima Rimljana i različitih ilirskih naroda.

Izraz *kephalē* (prijestolnica, glavni grad, "glava"), potiče na promišljanje njegova izvornog značenja. Fanula Papazoglu svojedobno je pretpostavila postojanje privremenog saveza različitih japodskih plemena, uspostavljenog u slučaju rimske vojne opasnosti (Papazoglu 1967: 21). Sličnog je mišljenja i Alföldy. Vijećnica u Metulu, koju spominje Apijan, bila bi tako mjestom povremenog okupljanja vođa svih japodskih zajednica (Alfoeldy 1965: 169). Prema mišljenju Slobodana Čače, Japodi, za razliku od Delmata ili Histra, nisu poznavali instituciju saveza kao posebnu instancu odlučivanja radi ostvarenja zajedničkih odluka (Čače 1979:74). Mislim, ipak, da Apijanovi i Dionovi podaci ne dostaju za donošenje takvih zaključaka. Činjenicu da je Oktavijan relativno lako pokorio južne Japode, objašnjavam prije čimbenikom iznenađenja nego slabom međusobnom koordinacijom. Kako je odmicao pohod tako se i povećavao otpor Oktavijanovoj vojsci.

Metul spominje i Dion Kasije **(Cass. Dio, 21, 49, 35-38)** (Boissevain 1955[2]; Dindorf 1863; Cary 1969; Freyburger, Roddaz 1994; Šašel-Kos, 1986). Dionov je opis opsade Metula i čitavog Oktavijanovog pohoda protiv Japoda, za razliku od Apijanova, vrlo koncizan i kratak.[3] Ovaj je grčki povjesničar, rodom iz Bitinije među ostalim visokim dužnostima, obnašao dužnost vladarskog legata u Dalmaciji od 222. do 226. godine poslije Krista i kasnije vladarskog namjesnika u Gornjoj Panoniji, te je dobro poznavao prilike u ovim krajevima.

Dion je koristio više izvora, među njima i one koji nisu naročito povoljno pisali o Oktavijanu i njegovu pohodu.[4] Jedan od takvih izvora mogao je primjerice biti i Kremucije Kord (*Cremutius Cordus*), za kojeg sam Dion tvrdi da je bio progonjen u Tiberijevo vrijeme zbog svog prorepublikanskog povijesnog djela **(Cass. Dio 57, 24, 2-4)** (Šašel-Kos 1986: 120, 144).

Strabon, Oktavijanov suvremenik, smješta Japode u prostor između Panonaca, s jedne strane i Jadranskog mora, s druge strane (**Strab. 7, 5, 3**). Na drugom mjestu navodi da se *Segestikē* nalazi u nizini, odmah iza teritorija koji su nastavali Japodi (**Strab. 4, 69**).[5]

---

3) Dion govori da su Japodi, vidjevši da nemaju nikakovih izgleda, pod izlikom da žele pregovarati primili dio rimskih vojnika u utvrdu. Tijekom noći su pobili ove vojnike, spalili vlastite kuće, pobili svoje žene i djecu te naposlijetku i sami sebi oduzeli život **(Cass. Dio 21, 49, 35)**. Apijan nasuprot tomu govori o rimskoj varci prigodom ulaska u utvrdu.

4) Dion i Velej Paterkul, ne baš laskavo za Oktavijana, govore da je želio uvježbavati i pripremati svoje legije i uzdržavati ih na tuđi račun, umjesto da borave u Italiji **(Cass. Dio, 49, 35-38; Vell. Pat. II, 78, 2)**

5) Ukoliko navedene činjenice uzmemo u obzir, položaj Viničice može odgovarati eventualnom položaju Metula. Iz Viničice, prijeko manjeg planinskog prijevoja i riječnim dolinama, relativno se lako stiže do Siska. Ova je prostor i u geomorfološkom i geopolitičkom pogledu razdjelnica, a istovremeno i stjecište puteva iz različitih smjerova.

Ubikacija Metula, u dosadašnjoj je literaturi, bila predmetom vrlo živih rasprava i podijeljenih mišljenja različitih istraživača. Georg Veith, u svom je iscrpnom topografskom pregledu, posvećenom Oktavijanovu pohodu na Ilirik, 35-33 godine prije Krista, Metul nazvao "ilirskom Alezijom" (Veith 1914: 30). Povezavši tako japodsko središte s gotovo mitskim središtem galskog otpora Cezaru. Tema herojske obrane i dobrovoljnog odlaska junaka i njihovih obitelji u smrt, nije bila zanimljiva samo antičkim čitateljima. Ona izaziva živi interes i mnogo kasnije. Povjesničari (ne samo oni) u potrazi za identitetom i uporištima u povijesnom trajanju, rado su zastajali upravo na ovakvim živim literarnim mjestima. A zastaju i danas.

Apijan, naravno, zbog velikog broja podataka o Ilirima, već je zarana počeo privlačiti pažnju hrvatske historiografije. Bruna Kuntić-Makvić pravilno je ukazala na jasnu poveznicu od vremena Ivana Lučića sve do sredine 19. stoljeća (Kuntić-Makvić 1988:67-77). Politička stvarnost, kako 16. i 17. stoljeća (u vremenu ispunjenom golom borbom za opstanak), tako i 19. stoljeća (u tijeku integracijskih procesa i u razdoblikovanja nacionalnog identiteta), bitno je utjecala na odabiranje istraživačkih prioriteta.

Ovi su prijevodi ugrađeni u temelje stvaranja hrvatske povijesne znanosti, ali su bili također i izuzetno bitnim sastavnicama potrage za identitetom (Starčević 1863: 163-177; noviji hrvatski prijevod Brune Kuntić-Makvić u: Matijević-Sokol 1994: 29-34). Slobodan sam, ovom prigodom, predložiti i jednu manju dopunu spomenutom, inače odličnom, novijem hrvatskom prijevodu Apijana. Naime, u prijevodu Apijanovog opisa Metula, koji se nalazio na dva brežuljka (višem i nižem), razdvojena klancem, Bruna Kuntić-Makvić je Apijanovu riječ *lófos* prevela kao vrhunac (Matijević-Sokol 1994: 33). Mislim da bi riječi brežuljak ili hum, imajući u vidu izgled japodskih naselja, ipak, predstavljale sretnije rješenje (Majnarić-Gorski 1976, 255).

Potraga za Metulom nije bila dijelom samo hrvatske povijesti. Junačkom otporu Oktavijanu veliku pažnju, između ostalih, posvećuje i Valvasor (vizualizirajući Metul kao srednjevjekovni grad) (Valvasor 1689: 76, fig. 41), a spominje ga također i slovenski književnik France Prešeren (Prešeren 1958: 107; Božić 1999, 181). U svojim Sonetima ljubezni, pjesnik spominje znamenita djela "naših očetov": Očetov naših imenitna dela, kar jih nekdanjih časov zgodba hrani: kako Metulum se Avgustu brani, kaj je do zdaj Ljubljana doživela. *.(Soneti ljubezni, sonet 1: Prešeren 1958: 107).*

U živoj raspravi o ubikaciji japodske prijestolnice predlagani su različiti lokaliteti u Sloveniji (Šmihel pod Nanosom, Metule (Metlje) u Notranjskoj, Metlika i dr.). do različitih lokaliteta u okolici Josipdola (Fluss 1932: 1503-1506; Veith 1914: 29-50; Mayer 1957: 229-230). Ovaj je problem izazvao i vrlo živu raspravu Schmida i Veitha u Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes (XXI-XXII, 1922-1924, 479- 510). Tragovi gorenja na gradini u Šmihelu i velik broj pronađenog oružja (ipak iz nešto ranijeg razdoblja) bili su glavnim argumentom smještanju Metula na ovaj lokalitet (Schmid 1924: 495-508). Argumente protiv ovog mišljenja iznijeli su Veith i Ložar (Veith 1924: 479-494; Ložar 1934: 82-85). U svojoj Povšti biskupijah senjske i modruške ili krbavske *Sladović je 1856. godine predložio lokalitet Viničicu kod Josipdola (Sladović 1856).*

On je dakle već tada vidio i pročitao natpis, koji je stajao u Munjavi kod Josipdola, **(CIL III 10060)**:

I . O . M . E GEN
IO LOCI . M . ME
AR MAXIMUS . .
LEG . II ATIURICI VO
TVM POSVIT LIB
ENS NVMIN
IESTATIQ . EIIVS
IM D N DIOCl ETIano

U njegovo je doba, vjerojatno, natpis bio u boljem stanju nego kasnije. Kod Mommsena **(CIL III 10060)** i Ljubića mjesto nalaza je Munjava.[6] Ljubić donosi čitanje: *i(ovi) o(ptimo) m(aximo) et genio loci. M(arcus) Maet(ius) Aur(elius) Maximus centurio leg(ionis) II atjutrici(s) votum posuit libens numini maiestatiq(ue) eiius imp(eratoris) d(omini) n(ostri) Diocletiani* (Ljubić 1882: 15-16).

Josip Brunšmid je prvi cjelovito obradio i objavio natpis te ga pročitao ovako: *I(ovi) o(ptimo) m(aximo) et Genio loci m(unicipii) Met(ulensium) / Aur(elius) Maximus (centurio) / leg(ionis) (secundae) adiutricis vo / tum posuit libens numin[i ma]iestatiq[ue] eiu[s] / im(peratore) d(omino) n(ostro) Diocl[e]ti[ano]* (Brunšmid 1907: 90-92). Kod Frankfurtera u zadnjem redu stoji DIOCETIANI (Frankfurter 1884: 166).

Brunšmid iz svog čitanja izvlači zaključak da je na ovom mjestu bio rimski municipij Metulum, koji je tijekom 3. stoljeća imao municipalno pravo i služio kao postaja pripadnicima različitih legija iz Panonije i Donje Mezije (Brunšmid 1907:91). Njegovu tvrdnju da je Metul u rimsko doba imao municipalni status potvrđuje jedan natpis iz udaljenih Komina kod Pljevlja, kojeg donosi Sergejevski:

SERAPIDI
ETISIDI . M
VLP . GELLIA
NVS . Q . R .
CVR . ARBEN
SIMETLENSI
SPLONISTA
MALVESATI

kojeg je Sergejevski pročitao kao: *Serapidi / et Isidi . M(arcus) / Ulp(ius) . Gellia / nus . e . q(ues) . r(omanus) . cur(ator) . Arben / si(um) Metlensi(um) / Splonista(rum) / Maluesati(um)* (Sergejevski 1940: 20-22; Selem 1997: 121). Marko Ulpije Gelijan, *curator rei publicae*, obavljao je ovu dužnost u više gradova, kako se to iz natpisa i vidi (Sergejevski 1940: 22).[7] Natpis nam omogućuje pretpostavku da je na mjestu Metula

6) Natpis je dugo ležao pred pragom kuće Rade Popovića u Munjavi, a potječe navodno iz blizine Gračaninove kuće u obližnjem Čakovcu. Vidi i Frankfurter 1884: 166

7) Ova se dužnost pojavljuje od kraja 1. stoljeća poslije Krista, a *curator*ju je mogao obavljati istovremeno u više gradova. Marko Ulpije svoju je dužnost obavljao na Rabu, u Metulu, Splonumu te u municipiju u Skelanima na Drini (*municipium Malvesiatium*).

nakon razorenja obnovljeno naselje, koje je možda steklo i status municipija, ali nam naravno ne pomaže u sigurnijem lociranju ovog mjesta.

Brunšmidovo mišljenje svojim je preciznim topografskim razmatranjima osnažio i Georg Veith, donoseći pregled svih pretpostavki gdje se nalazio Metul (Veith 1914: 29). Veith je, prošavši čitavim putem za koji je mislio da je njime prošla Oktavijanova vojska, obišavši moguća mjesta sukoba, spomenuta u literarnim izvorima, zaključio da lokalitet Velika i Mala Viničica, odgovara Apijanovom (Oktavijanovom) opisu Metula.[8]

U promišljanju problema ubikacije Metula, osvrnuo bih se i na usmeni prijedlog akademika Mate Suića, izrečen prije nekoliko godina. Donosim ga, naravno, kao prijedlog za raspravu i razmatranje. On je naime upozorio na vezu imena Metul i grčkog izraza *metá hýlē* (usred šume). Tako bi i Apijanov opis Metula koji je ležao na dva šumovita brijega, mogao dobiti novu potvrdu. Prema toj pretpostavci, ovo bi ime možda moglo biti grčki prijevod japodskog imena. Kukuljević nam o Viničici također donosi zanimljiv podatak da su stanovnici sela podno Viničice (Munjava, Carevo Polje), "stari grad", čije su tragove mogli svakodnevno vidjeti, nazivali "sunčenim gradom". Uzvisinu Viničicu (gdje se nalazilo veliko prapovijesno naselje), nazivali su pak "sunčenim brdom" (Kukuljević 1873: 132). Iako Kukuljević griješi u atribuciji antičkog imena ovog naselja, njegove topografske bilješke možda ne bi trebalo brzopleto u cijelosti odbaciti. Posebice, jer je dobro poznavao prostor o kojem je pisao. Kukuljević povezuje ovo ime s natpisom na sunčanom satu (**CIL III 3020 (10057)**, posvećenom "nepobjedivom suncu", a također pronađenom u podnožju Viničice (Brunšmid 1907: 93-94; Frankfurter 1884: 166).

Nadimak "sunčano brdo" vjerojatno nije slučajan. Zbog svoje središnje pozicije u Ogulinskom polju, Viničica je doista osunčana tijekom čitavog dana.[9] Nalazi rimskih projektila, datiranih u republikansko doba, u podnožju naselja, svjedoče da su ovdje, u određenom trenutku (tijekom 1. stoljeća prije Krista), vođene borbe s Rimljanima (Radman-Livaja 2001: 123-152). Natpisi, ostaci arhitekture i ostali nalazi iz antičkog doba, potvrđuju da se pod Viničicom doista nalazilo i antičko naselje (vjerojatno naseljeno veteranima) (Brunšmid 1907: 90-94; Olujić 2002: 30-34). Također, nalazi na prostoru naseobinskog kompleksa Viničice, zajedno s pripadajućim nekropolama, svjedoče o središnjoj ulozi ovog naselja na prostoru čitave Ogulinske zavale, u razdoblju od kasnog brončanog doba sve do 1. stoljeća prije Krista (Balen-Letunić 2001: 23-61, ibid. 2002: 25-29). Važnost ovog naselja određena je i njegovom položaju na putu iz pravca mora prema panonskoj nizini.

Njegov položaj može dobro odgovorati Strabonovom pozicioniranju Japoda, posebice u odnosu na *Segestikē*. Radi se istovremeno o jakom regionalnom centru, središtu jedne moćne i bogate japodske zajednice. Kada govorimo o stanju tijekom 1. stoljeća prije Krista, možemo već govoriti o jednoj jakoj teritorijalnoj zajednici (*Metûloi*?) (tada je proces teritorijalizacije ovakve zajednice mogao već biti u završnoj fazi). Ova zajednica suvereno gospodari određenim teritorijem, koristeći resurse prostora kojim vlada, ali i prometnu uključenost u razmjenu između udaljenih područja.

8) Ne ulazeći u razmatranje točnosti Veithovog izlaganja o nastavku Oktavijanovog pohoda i borbi pod Segestikom (danas Sisak) te borbama protiv Delmata, mislim da je prikaz pohoda kroz japodski prostor vrlo utemeljen i argumentiran.

9) To je svakako jedan od razloga zašto je upravo na ovom mjestu nastalo jedno veliko naselje. Osim blizine izvora pitke vode, mikroklimatski uvjeti su izuzetno povoljni. Tijekom tri sezone arheoloških istraživanja te brojnih boravaka, u svim godišnjim dobima, mogli smo se uvjeriti u točnost ovih tvrdnji. Samo ime Viničica, vjerojatno vezano uz postojanje vinograda, također sugerira postojanje osunčanih padina.

Povijesni razvitak, prometni položaj, kontinuitet života od najstarijih razdoblja stavljaju naselje na Viničici u direktnu usporedbu s još jednim velikim (možda i većim) središnjim japodskim naseljem, Arupijem (naseobinski kompleks gradine Vital kod Prozora). Istraživanje nekropola pod Arupijem, samog naselja na uzvišenju, antičkog naselja pod Vitlom, brojni slučajni nalazi, raspršeni ostaci nekoć velikog i značajnog municipalnog središta, svjedoče o kontinuitetu naseljenosti od prapovijesti (Bakarić 1999: 7-19; Rendić-Miočević 1974: 74-79; ibidem 1975: 169-171; ibidem 1975a: 99-100; Šarić 1980: 115-123, Drechsler-Bižić: 1972-73, Ljubić 1889: 150-151).

Tijekom prapovijesnog razdoblja, brojne su sličnosti u razvitku ova dva velika protourbana središta. Postoje naravno među njima i određene razlike (između ostalog i razlike u materijalnoj kulturi), kao rezultat ponešto različitog zemljopisnog položaja. Ipak, brojniji su oni elementi koji dovode ova dva lokaliteta u direktnu usporedbu.

Spomenimo i Kukuljevićevu grešku u ubikaciji Arupija na mjesto Carevog Polja kod Josipdola (prostora u podnožju Viničice) (Kukuljević 1873: 132). On Arupij, dakle, pogrešno smješta na prostor podno Viničice. Ljubić je u svojim "Putopisnim arkeologičkim bilježkama od Ogulina do Prozora", antički Arupij također smjestio podno Viničice (Ljubić 1882: 22). Tako su, premda i zabunom, ova dva naselja ponovno dovedena u neposrednu vezu.

Međutim, tijekom antičkog razdoblja, čini se da ova dva naselja idu različitim putevima razvitka. Za razliku od antičkog naselja u podnožju Viničice, *Arupium* tijekom rimskog razdoblja nastavlja igrati vrlo važnu ulogu, ne samo kao regionalno administrativno središte, već i kao važna prometna postaja.

Arupium, osim Strabona i Apijana, spominju i druga vrela (**Strab. IV, 6, 10; VII, 5, 4; App. Illyr. 16**):

...Arupinis **Tibul. IV 1, 110**
...municip Pazina(tium), Splonistarum, Ar(upinorum) **CIL III 8783;**
Aurupio, Arupio **Itin. Ant. 274, 5**
Arypio **Tab. Peut.**
Párupion **Rav. IV, 22;**
Arûkkía **Ptol. II, 16, 6**).

Izvori nam pripovijedaju da je Oktavijan poštedio Arupij razaranja, jer su se njegovi stanovnici predali bez borbe, dakle prihvatili rimsku vlast (Olujić 2000: 59-64; Olujić 2003: 30-31). Spomenimo samo da panegirik Oktavijanovom vojskovođi Marku Valeriju Mesali (*M. Valerius Messala Corvinus*), (64. prije Krista – 8. poslije Krista) pripisan pjesniku Tibulu (oko 50. – 19. prije Krista) (**IV, 1, 106-117**), spominje neke okršaje:

At non per dubias errant mea carmina laudes:
nam bellis experta cano. Testis mihi victae
fortis Iapydiae miles, testis quoque fallax
Pannonius, gelidas passim disiectus in Alpes
testis Arupinis et pauper natus in arvis,
quem si quis videat vetus ut non fregerit aetas,
terna minus Pyliae miretur saecula famae:
namque senex longae peragit dum tempora vitae
centum fecundos Titan renovaverit annos,
ipse tamen velox celerem super edere corpus

audet equum validisque sedet moderator habenis.
Te duce non alias conversus terga domante
Libera Romanae subiecit colla catenae
(Müller 1901: 48)

Za Arupine, opjevane u ovom panegiriku, Apijan govori da su najbrojniji i najratoborniji među ovostranim Japodima (**App. Illyr. 16**). Čače je mišljenja da su *Arupini* u panegiriku Mesali, spomenuti samo kao Rimljanima dobro poznata činjenica, dakle da se nije radilo o konkretnom dokazu borbi pod Arupijem, tijekom Oktavijanove vojne 35. godine prije Krista (Čače 1979: 59). Ovo je pjesničko viđenje Japoda, ukoliko ga pripišemo Tibulu ili nekom pjesniku iz njegova pjesničkog kruga, u svakom slučaju starije od Apijanova djela. Panegirik Mesali, ne ulazeći u njegovu književnu vrijednost i bez obzira pripada li nekome od autora iz Tibulova pjesničkog kruga, okupljenog oko Marka Valerija Mesale ili možda čak i samom Tibulu, pokazuje da su stanovnici Arupija prodrli i u rimsko pjesništvo i postali jednim od općih mjesta antičke literature (Olujić 2000: 59-64; Budimir, Flašar 1986: 380-382).

Dosadašnja arheološka istraživanja (uglavnom manjeg opsega), nisu potvrdila ovu vijest o borbama pod Arupijem. To naravno ne znači da ih nije bilo. Iako spomen borbi pod Arupijem ne možemo zanemariti, odgovor mogu pružiti tek sustavna arheološka istraživanja, isprepletena s analizom literarnih vrela.

Za razliku od Arupija, antički geografski izvori nakon Strabona, posebice rimski itinerari, ne spominju *Metulum*. Mislim da se ovdje ne radi o pukoj povijesnoj slučajnosti. Ukoliko prihvatimo da se japodski Metul nalazio upravo na Viničici, ne čudi da je antičko naselje koje je postojalo u njezinom podnožju, bilo od ograničene važnosti. Glavni "grad" Japoda, uporište otpora, uništen požarom, morao je biti nekako kažnjen za svoj otpor (makar simbolički). Stanovnici ovog naselja bili su većinom isluženi vojnici različitih legija, zaposleni u održavanju reda i sigurnosti na tamošnjim prometnicama. Zato se Metul, u tekstovima koji nastaju u kasnijim stoljećima, spominje jedino u historijskim tekstovima (koji naravno samo prenose starije tekstove), u kontekstu prikaza Oktavijanovog ratovanja u Iliriku od 35. do 33. godine prije Krista.

Strabonu, u raspravi o ovom problemu i nije do sada posvećivana velika pažnju. Ipak, radi se o autoru koji se u opisima japodskog i njemu susjednih prostora, služi svježim (možda i neposrednim) podacima, s vrlo malenim vremenskim odmakom od događaja i mjesta koje spominje. Naime, Oktavijanovim pohodom unutrašnjost Ilirika nije konačno pokorena i smirena, ali je rimska prisutnost sve jača i intenzivnija. Počinje sve jača integracija ovog prostora u krug rimskog svijeta (prije svega uključenje u provincijalni sustav, cestovnu mrežu, crpljenje gospodarskih resursa), a time se naravno i povećava antičko znanje o zemljopisu, etničkoj, političkoj, gospodarskoj situaciji i običajima ovog prostora. Analiza Strabonovog teksta ide u prilog tezi da se Metul nalazio upravo na gradini Viničica kod Josipdola, s čime se slaže i veći broj starijih istraživača.

Ipak, tek će sustavna arheološka istraživanja ovog kompleksa, koja su u tijeku, moći dati neke konkretnije odgovore. Tome možemo pridodati i sustavnu arheološku prospekciju i rekognosciranje širih prostornih cjelina, kojima pripadaju oba centra, u okviru znanstvenog projekta "Naselja i komunikacije u kontekstu veza jadranskog priobalja i unutrašnjosti u prapovijesti i antici". Potraga se nastavlja.

POPIS KRATICA

AeM Archaeologische-epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich-Ungarn, Wien
GZM Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Sarajevo
OA Opuscula Archaeologica, Zagreb
RE Real-Encyclopädie der classischen Altertumwissenschaft, Stuttgart
VHAD Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb

POPIS LITERATURE

Alföldy 1965 G. Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*, Budapest 1965

Bakarić 1999 L. Bakarić, "Prozor jučer i danas", *Grad Otočac* 5, 7-19

Balen-Letunić 2000 D. Balen-Letunić, "Japodske nekropole s ogulinskog područja", VAMZ XXXII-XXXIII, 23-61

Balen-Letunić 2002 D. Balen-Letunić, "Ogulinski kraj u pretpovijesti i antici: pretpovijest", *Ogulin : povijesna i kulturna baština Ogulin* 2002², 25-29

Boissevain 1955 U. Ph. Boissevain, *Cassii Dionis Cocceiani. Historiarum romanarum quae supersunt*, II, Berlin 1955.

Božić 1999 D. Božić, " Kako Metulum se Avgustu brani ", *Zakladi tisočletij. Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, Ljubljana 1999, 181-183

Brunšmid 1907 J. Brunšmid, "Kameni spomenici hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu (Nastavak)", *VHAD* n. s. 9/ 1907, 81-184.

Budimir, Flašar 1986 M. Budimir, M. Flašar, *Pregled rimske književnosti*, Beograd 1986

Cary 1969 E. Cary, *Dio's Roman History, IV (books XLI-XLV)-V (books XLVI-LVII-L), (an english translation) by Earnest CARY, on the basis of the version of Herbert Baldwin FOSTER)*, Cambridge (Massachusets), London 1969.

Combes-Dounous, Torrens 1994, J.-I. Combes-Dounous, Ph. Torrens, *Les guerres civiles à Rome, II*, Paris 1994.

Čače 1979 S. Čače, "Prilozi proučavanju političkog uređenja naroda sjeverozapadnog Ilirika", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio društvenih znanosti* 18 (8)/ 1979, 43-125.

Čače 1995 S. Čače, "Dalmatica Straboniana (Strabon *Geogr. 7,5,5*)", *Diadora* 16-17, Zadar 1994-1995, 101-125

Dindorf 1863 L. Dindorf, *Dionis Casii Cocceiani Historia Romana, vol. 1.-2.*, Leipzig 1863.

Drechsler-Bižić 1973 R. Drechsler-Bižić, "Nekropola prahistorijskih Japoda u Prozoru kod Otočca", *VAMZ VI-VII*, Zagreb 1972-3, 1-54

Drechsler-Bižić 1975 R. Drechsler-Bižić, "Istraživanje japodskih naselja u Prozoru kod Otočca", *VAMZ* IX, Zagreb 1975, 167-168

Fluss 1932 M. Fluss, "Metulum", *RE* 15 (Met-Molaris lapis), 1503-1506.

Fluss 1934 M. Fluss, "Terponos", *RE* 9 (Taurisci-Thapsis), 789.

Frankfurter 1884 S. Frankfurter, "Epigraphischer Bericht aus Oesterreich", *AeM* VIII, Wien 1884, 104-179),

Freyburger, Roddaz 1994 M.-L. Freyburger, J.-M. Roddaz, *Dion Cassius. Histoire Romaine, livres 48 et 49*, Paris 1994.

Gómez Espelosín 1993 F. J. Gómez Espelosín, "La imagen del bàrbaro en Apiano. La adaptibilitad de un modelo retórico", *HABIS (Filologia Clàsica, Historia Antiqua. Arqueologia Clàsica)* 24/1993, 105-124.

Gorski, Majnarić, 1976² O. Gorski, N. Majnarić, M. Sironić, *Grčko-hrvatski ili srpski rječnik. Na osnovi Žepić-Krkljuševa rječnika*, Zagreb 1976

Krahe 1955 H. Krahe, Die *sprache der Illyrier* I, Wiesbaden 1955.

Križman 1979 M. Križman, *Antička svjedočanstva o Istri (Izbor iz djela)*, Pula-Rijeka 1979.

Kukuljević 1873 I. Kukuljević Sakcinski, "Panonija rimska", *Rad JAZU XXIII*, 86-157

Kuntić-Makvić 1988 B. Kuntić-Makvić, "O prvim prijevodima Apijanovih ilirskih ratova kod nas", *Relationes Polenses. Znanstveni skup "Antički temelji naše suvremenosti", Pula 12.-17- X. 1986. Referati članova Hrvatskog društva klasičnih filologa*, Zagreb 1988, 67-77

Ložar 1934 Ložar, "Prezgodovina Slovenije, posebej Kranjske, v Luči zbirke Mecklenburg", *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* XV/1934, 5-91.

Ljubić 1881 Š. Ljubić, "Predhistoričke starine u Prozoru i u Brlogu", *VHAD* III, Zagreb, 11-14

Ljubić 1882 Š. Ljubić, "Putopisne arkeološke bilježke od Ogulina do Prozora", *VHAD* IV/1882, 12-23.

Ljubić 1883 Š. Ljubić, "Izkapanje predhistoričkih starina u Prozoru", *VHAD* V, Zagreb, 93-94

Ljubić 1885 Š. Ljubić, "Japudija i predhistoričko odkriće u Prozoru kod Otočca", *VHAD* VII/1885, 1-11, 39-47

Ljubić 1886 Š. Ljubić, "Japudija i predhistoričko odkriće u Prozoru kod Otočca", *VHAD* VIII/1886, 38-50

Ljubić 1889 Š. Ljubić, *Popis arkeologičkoga odjela Narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu*, Zagreb 1889

Ljubić 1889a Š. Ljubić "Odlomak predhistoričkog groblja u Prozoru", *VHAD* XI, Zagreb, 1-2

Matijević – Sokol 1994 M. Matijević-Sokol, "Povijesna svjedočanstva o Senju i okolici. Antički izvori", *Senjski zbornik* 21/1994, 25-40.

Mayer 1957 Die Sprache der alten Illyrier. Band I, *Schriften der Balkankomission* XV/1957.

Müller 1901 L. Müller, *Albii Tibuli libri quatuor*, Leipzig 1901

Olujić 1999 B. Olujić, " Japodi i Rim do sredine 1. stoljeća prije Krista", *Historijski zbornik* LII/1999, 1-16

Olujić 2000 B. Olujić, " Japodi, Apijanovi plemeniti barbari ", OA 23-24/1999-2000, 59-64

Olujić 2002 B. Olujić, " Ogulinski kraj u antici ", *Ogulin: povijesna i kulturna baština*, Ogulin 2002[2],

Olujić 2003 B. Olujić, " Oktavijanov pohod protiv Japoda ", *Otočac* 7/2003, 27-47

Papazoglu 1967 F. Papazoglu, "Politička organizacija Ilira u vreme njihove samostalnosti", *Simpozijum o Ilirima u antičko doba održan 10. do 12. maja 1966. godine*, Posebna izdanja CBI V/2, Sarajevo, 11-31

Papazoglu 1969 F. Papazoglu, *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba (Tribali, Autarijati, Dardanci, Skordisci i Mezi)*, Djela CBI XXX/1, p. 497

Patsch 1896 K. Patsch, "Japodi", *GZM* 8/1896, 113-139.

Ponchont 1955 M. Ponchont, *Tibulle et les auteurs du Corpus Tibullianum*, Paris 1955.

Prešeren 1958 F. Prešeren, *Poezije*, Ljubljana 1958

Radman-Livaja 2001 I. Radman-Livaja, "Rimski projektili iz Arheološkog muzeja u Zagrebu", *VAMZ* XXXIV, 123-152

Rendić-Miočević 1989 D. Rendić-Miočević, *Iliri i antički svijet. Ilirološke studije*, Split 1989

Rendić-Miočević 1974 A. Rendić-Miočević, "Prozor, Otočac, Lika – antički *Arupium*, *Arheološki pregled* 16, Beograd 1974, 74-79

Rendić-Miočević 1975 A. Rendić-Miočević, "Prozor (*Arupium*), Lika – sondažni radovi na antičkom lokalitetu", *Arheološki pregled* 17, Beograd 1975, 99-100

Rendić-Miočević 1975a A. Rendić-Miočević, "Istraživanja antičkog naselja kod Prozora u Lici", *VAMZ* IX, Zagreb 1975, 169-171

Rendić-Miočević 1980 A. Rendić-Miočević, "Prozor, Otočac, Lika – antički Arupium", *Arheološki pregled* 21, Beograd 1980, 101-106

Rendić-Miočević 1980a A. Rendić-Miočević, "Prozor, Otočac, Lika – antički kamenolom", *Arheološki pregled* 17, Beograd 1980, 105-106

Schmid 1924 W. Schmid, "Metulum und Fluvius Frigidus", *Jahreshefte des österreichischen Archäologischen Institutes in Wien*, XXI-XXII/1922-1924, 495-507.

Selem 1997 P. Selem, *Izidin trag. Egipatski kultni spomenici u rimskom Iliriku*, Zagreb 1997.

Sergejevski 1940 D. Sergejevski, "Rimski natpisi novi i revidirani", *GZM* 52/1940, 15-26.

Sladović 1856 M. Sladović, *Povèsti biskupijah senjske i moduške ili krbavske*, Trst (pretisak Gospić 2003)

Stahuljak 1952 M. Stahuljak, *Arijan. Aleksandrova vojna (Anabaza)*, Zagreb 1952.

Starčević 1863 A. Starčević "Rimska Iliria od Apiana Alexandrinskoga", *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku* VII/1863, 163-177.

Suić 1975 M. Suić, "Nekoliko pitanja u vezi s antičkim Japodima", in *Arheološka problematika Like. Znanstveni skup Otočac 22.-24. IX. 1974*, Hrvatsko arheološko društvo, Split 1975, 109-117

Šarić 1980 I. Šarić, "Antički kamenolom u Prozoru", *Materijali, tehnike i strukture predantičkog i antičkog graditeljstva na istočnom jadranskom prostoru, Znanstveni kolokvij održan u Zadru od 6-8. XII 1976*, Zagreb, 115-123

Šarić 1983 I. Šarić, "Topološka struktura japodskog egzistencijalnog prostora u Gackom polju", u: *Arheološka problematika zapadne Bosne. Zbornik I*,

Šašel-Kos 1986 M. Šašel-Kos, *Zgodovinska podoba prostora med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodijanu*, SAZU, Znanstveno raziskovalni center, Inštitut za arheologijo, Ljubljana 1986.

Šašel-Kos 1999	M. Šašel-Kos, "Octavian's Campaigns (35-33 BC) in Southern Illyricum", u: *L'Illyrie méridionale et l'Epire dans l'Antiquité III : Actes du IIIe colloque international de Chantilly (16-19 Octobre 1996). Réunis par Pierre Cabanes* ; Paris 1999, 255-264.
Usher 1997	S. Usher, *The Historians of Greece and Rome*, Bristol 1997.
Valvasor 1689	J. V. Valvasor, *Die Ehre des Herzogtums Krain.* . , Laybach 1689, 4/12
Veith 1914	G. Veith, *Die Feldzuege des C. Iulius Caesar Octavianus in Illyrien in den Jahren 35-33 v. Chr*, Schriften der Balkankomission VII, Wien 1914
Veith 1924	G. Veith, "Metulum und Fluvius Frigidus", Jahresheften des Österreichischen archäologischen Institutes, XXI-XXII/1929, 479-494.
Viereck 1905	P. Viereck, *Appiani historia romana. Ex recensione Ludovici Mendelssohni*, (editio altera cor rector P. Viereck), Leipzig 1905.
Viereck, Roos 1962	P. Viereck i A.G. Roos, *Appiani Historia Romana*, I, Leipzig 1962.
Zaninović 1986	M. Zaninović,"Pojava antike u središnjoj Hrvatskoj", *Arheološka istraživanja na karlovačkom i sisačkom području*, Hrvatsko arheološko društvo svezak 10, Znanstveni skup Karlovac, 12.-14. X. 1983., Zagreb, 59-67.
White 1982-1990	H. White, *Appian's Roman History*, I-IV, London 1982-1990.
Wilkes 1969	J. J. Wilkes, *Dalmatia*, London 1969.

Summary

In search of the "Sunny City", metropolis of Japods

Boris Olujić

This text is my attempt to address some of the problems concerning the Iapodian history which have not as of yet been resolved. Above all, I am referring to the mentioning of Metulum, the Iapodian capital, in antic literary sources. The name of this Iapodian settlement can only be found in texts by Appian, Cassius Dio and Strabon (**App. Illyr. 19-21; Cass. Dio 21, 49, 35; Strab. 4, 6, 10; 7, 5, 2**). The story of the conquering of Metulum provoked a great interest of historians and archaeologists. The problem of ubication of the Iapodian capital was addressed in several works, and many solutions were proposed in discussions. The problem remains unresolved, although most of the researchers subscribe to the opinion that Metulum was located in the area of Viničica, a large settlement complex in the vicinity of Josipdol, populated continuously since the Late Bronze Age. With the exception of some new interpretations and translations of antic sources that mention Metulum, this text is the first to introduce comparative analysis of the settlement complexes of Viničica near Josipdol and Vital near Prozor (Otočac) which were both, without a doubt, extremely large and important Iapodian regional centres. Their fate during the Antic period was, however, somewhat different.

Unlike Arupium (Vital), *Metulum* is never mentioned in any of the antic geographic sources after Strabon, especially the Roman itineraries. I believe this to be more than just a historical coinçidence. If we accept the fact that the Iapodian Metulum was located at the base of Viničica, it is hardly surprising that the settlement was of no particular importance. The capital of the Iapods, the stronghold of the resistance, ravaged by fire, had to be punished for its disobedience (at least in a symbolic manner). Most of the inhabitants of this settlement were worn out soldiers from different legions, assigned to maintain safety and order of the local roads. That is why, in later texts, Metulum is only mentioned in historical texts (which, naturally, only quote even older texts) in the context of Octavian's wars in Illyria from 35 BC to 33 BC.

HISTORIJSKI ZBORNIK

GODINA LVI-LVII
ZAGREB 2003.-2004.

UDK 93/99
ISSN 0351-2193
Historijski zbornik, god. LVI-LVII, str.1-259, Zagreb 2003.-2004.

Izdavač
Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor
Mirjana Gross
Ivan Kampuš
Franko Mirošević
Ivica Prlender
Tomislav Raukar
Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:
ABC Clio
Historical Abstracts
America: History and Life

Adresa uredništva
Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:
Horetzky